

I . Chronologie van incidenten

Bij de plaatsnamen worden in dit overzicht de in die tijd gebruikelijke namen aangehouden. Als in dit overzicht personen worden genoemd, worden hun rang of stand, hun dienstvak en hun naam *cursief* weergegeven.

A. Oppervlakteschepen (OS)

(Uitgezonderd schepen van de Motortorpedobootdienst, Mijnendienst en Kleine Vaartuigendienst)

OS 1 10-05-1940 Hr.Ms. Van Galen

Op 10 mei 1940 kreeg de torpedobootjager Hr.Ms. Van Galen order naar Rotterdam op te stomen om de overgang van de Duitsers over de Maasbruggen te beletten. Op de Nieuwe Waterweg, ter hoogte van Vlaardingen, werd zij¹ aangevallen door Stukas (Duitse jachtbommenwerpers). Door “near misses” werd grote schade aangericht. Stoomleidingen sprongen en waterdichte schotten scheurden. Als gevolg daarvan werd *stoker-olieman G. van den Brink* gedood en raakten er dertien bemanningsleden gewond. Uiteindelijk zag de commandant zich gedwongen het schip de Merwehaven binnen te brengen waar zij, ofschoon al zinkende, werd afgemeerd in het oostelijke bassin. De gewonden en de dode werden afgevoerd naar het ziekenhuis, de overige opvarenden werden ter beschikking gesteld van het Korps Mariniers (Marinedepot) om de verdediging van Rotterdam te versterken.

OS 2 10-05-1940 Hr.Ms. Freyer

Op de namiddag van 10 mei 1940 stoomde de kanonneerboot Hr.Ms. Freyer Arnhem binnen. Vanuit de huizen aan de Rijnkade werd het schip door daar aanwezige Duitse stoottroepen onder vuur genomen. Vanaf de Freyer werd teruggeschoten met het 3,7 cm kanon en handvuurwapens. Na dit vuurgevecht, dat *matroos C.A. van Slooten* het leven kostte, besloot de commandant de Rijn af te zakken en zich ter beschikking te stellen van de troepen in de Grebbelinie. Het stoffelijk overschot van *Van Slooten* ligt begraven op het Militair Ereveld Grebbeberg.

OS 3 11-05-1940 Hr.Ms. BV 19A (Stoomloodsvaartuig 19)

In de mobilisatietijd van 1939 werd het stoomloodsvaartuig² 19 gevorderd door de marine en als bewakingsvaartuig Hr.Ms. BV 19A in dienst gesteld. In Hoek van Holland werd het schip op 10 mei 1940 onder bevel gesteld van *luitenant ter zee IJ.Smit*. Vervolgens vertrok het schip naar Rotterdam en meerde daar af in de Lekhaven. Op de hondewacht van de volgende dag werden 937 baren goud van de Nederlandse Bank in kisten verpakt en aan boord genomen. De BV 19A vertrok om 05.00 uur met bestemming Engeland. Behalve de bemanning waren er ook een hoofdofficier en twee schepelingen van de Royal Navy aan boord. Ter hoogte van Maassluis werd de BV 19A midscheeps getroffen door een eerder vanuit de lucht door de Duitsers afgeworpen magnetische mijn. Door de kracht van de explosie werd het schip omhoog gestuwd en scheurde het vlak achter de machinekamer in twee stukken die snel zonken. Er waren zestien slachtoffers. Behalve de drie Britten kwamen dertien Nederlandse bemanningsleden om het leven. Het levenloze lichaam van de commandant werd in Vlaardingen aan wal gebracht. Drie omgekomen opvarenden spoelden aan op het eiland Rozenburg: *machinedrijver D. de Boer*, *zeeloods C. van der Horst* en *loodskwekeling K. van der Meer*. Slechts zes bemanningsleden overleefden de ramp.

OS 4 12-05-1940 Hr.Ms. Z 5

Bij het uitbreken van de oorlog in Nederland bevond de torpedoboot Hr.Ms. Z 5 zich op de Noordzee. Omstreeks 06.00 uur stoomde zij de Nieuwe Waterweg op om in Rotterdam haar bijdrage te leveren aan de strijd tegen de Duitsers. In de geschiedenis van de verdediging van de Maasstad, in het bijzonder de Willemsbrug, het Noordereiland en het vliegveld Waalhaven, zal de Z 5 met haar bemanning van 30 koppen met ere genoemd blijven, omdat de torpedoboot ondanks hevige Duitse aanvallen vrijwel zonder onderbreking twee dagen op haar post bleef. Onder de bemanning bevonden zich enkele lichtgewonden en een zwaargewonde, die op 11 mei te Hoek van Holland werden ontscheept, waarna het schip met hoge vaart terugstoomde. De zwaargewonde was *matroos L. van der Struis*, die de volgende dag in het Zuidwal-ziekenhuis te Den Haag zou overlijden.

OS 5 12-05-1940 Hr.Ms. Luctor et Emergo

Het stoomschip Luctor et Emergo van de Provinciale Stoombootdienst Zeeland, dat ten behoeve van de Koninklijke Marine op 29 augustus 1939 als hospitaalschip in dienst was gesteld, werd op 12 mei 1940 bij Duitse bombardementen op en nabij Vlissingen vernietigd. Zeven mannen van de Vrijwillige Marine Reserve³ verloren daarbij het leven. Op 2 augustus werd de Luctor et Emergo gelicht en werden de zeven bemanningsleden, alsmede drie volwassenen burgers en een kind geborgen. De vier laatste hadden tijdens het bombardement een goed heenkomen aan boord gezocht.

OS 6 12-05-1940 Hr.Ms. Friso

Om te voorkomen dat Duitse troepen het IJsselmeer zouden oversteken naar de kust van Noord-Holland opereerde hier een aantal eenheden van de Koninklijke Marine. Zo werden Duitse troepen in Stavoren beschoten door de kanonneerboot Hr. Ms. Friso. Op 12 mei 1940 werd het schip dat nog steeds voor Stavoren kruiste aangevallen door Duitse bommenwerpers. De Friso werd daarbij zwaar beschadigd en begon te zinken. De mijnenveger Abraham van der Hulst wist langs zij te komen om de bemanning over te nemen. Van de zwaargewonden overleden spoedig de *matrozen* N.C. van Kampen en P. Koppejan, terwijl het stoffelijk overschot van *luitenant ter zee* T.A. Kattouw op 28 mei aanspoelde bij Gaasterland.

OS 7 12-05-1940 Hr.Ms. Van Speijk / Wonsstelling

De voorpost van de stelling Den Helder, de Wonsstelling, vormde een klein bruggenhoofd voor de oostelijke kop van de Afsluitdijk en bestond uit veldversterkingen van aarde en hout. Het geheel vormde slechts een zwakke verdedigingslinie die werd bemand door militairen van het 33^e Regiment Infanterie en een klein marinedetachment, bestaande uit schepelingen uit de rol van het in Den Helder liggende, logements- en opleidingschip Hr.Ms. Van Speijk. Bij het naderen van Duitse troepen op 12 mei 1940 kreeg *matroos* H. Baars opdracht om samen met een soldaat de draaibrug over de sluis bij Kornwerderzand open te draaien. Tijdens het uitvoeren van deze opdracht werd de brug getroffen door een Duitse granaat. Door de hevige explosie werd *matroos* H. Baars dodelijk getroffen.

Baars werd begraven op de Algemene Begraafplaats te Den Helder. Zijn naam komt voor op het monument voor gevallen van de Wonsstelling, dat op het terrein staat van het Museum Kornwerderzand.

OS 8 14-05-1940 Hr.Ms. BV 34⁴ (ex sleepboot Noordzee)

Het bewakingsvaartuig Hr.Ms. BV 34 liep op 14 mei 1940 tussen Vlissingen en Zoutelande, ter hoogte van de scheidingston van Deurlo en Oostgat, op een magnetische mijn en verging. Twee drenkelingen werden door een Britse torpedootjager opgepikt. Van hen overleed *machinist* J.C. de Waal kort daarna. Van *matroos* P.S. Bergers en *telegrafist* W.J. de Leeuw spoelden later de stoffelijke resten aan. Zestien opvarenden, onder wie de commandant, *luitenant ter zee* P. Schmidt, zijn met de BV 34 ten onder gegaan. De Bergerslaan te Beverwijk is vernoemd naar *matroos* Bergers.

OS 9 15-05-1940 Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau (zie ook MD 5)

Op 15 mei 1940 om 16.30 uur stoomde de kanonneerboot Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau vanuit de rede van Nieuwe Diep zeewaarts om met een aantal andere Nederlandse oorlogsbodems naar Engeland uit te wijken. Tussen Callantsoog en Petten werd het schip door drie Duitse vliegtuigen aangevallen. Het kreeg direct een bom op de commandotoren nabij kanon 2, die brand in het benedenschip veroorzaakte. Aan boord bleef men de aanvallen afslaan. Met de laatste aanval van de Duitsers sloegen bommen in ter hoogte van de machinekamer en in de schoorsteen. De kanonneerboot brak; het voorschip zonk snel en van het achterschip sprongen de overlevende bemanningsleden te water. Een aantal van hen werd gered door de mijnenleggers Hr.Ms. Nautilus en Jan van Brakel en de torpedootjager Hr.Ms. G 13. Negen bemanningsleden vonden een zeemansgraf⁵, terwijl de stoffelijke resten van acht opvarenden enige weken later aanspoelden.

OS 10 15-05-1940 Lichtschip Noord Hinder

Het lichtschip "Noord Hinder" (lichtschip 7) werd naar aanleiding van de toenemende oorlogsdreiging op 12 maart 1940 binnengehaald en opgelegd in Vlissingen, langs zij het eveneens binnengehaalde lichtschip 6. Tijdens de meidagen van 1940 werden beide schepen via het Kanaal door Walcheren versleept naar Middelburg om te voorkomen dat ze tot zinken werden gebracht. Beide lichtschepen werden afgemeerd langs de Loskade te Middelburg. Door een overvliegend Duits gevechtsvliegtuig werd de "Noord Hinder" op 15 mei 1940 om 09.00 uur gemitrailleerd. Daarbij werd de zich aan boord bevindende

1^e lichtwachter/ stuurman J.L.F.J. Pleijte van het Loodswezen dodelijk gewond. Zijn stoffelijk overschot werd op 19 mei voorlopig begraven in een veldgraf te Middelburg, maar later herbegraven op de Noorderbegraafplaats te Vlissingen.

OS 11 21-07-1940 ss Stuyvesant

Het passagiersschip van de KNSM ss Stuyvesant vertrok op 21 juli 1940 van Southampton met bestemming Falmouth. Aan boord bevond zich een marinedetachement. Op 24 juli zou het schip door de Koninklijke Marine in Falmouth worden gevorderd en dienst gaan doen als logementschip. In de namiddag van 21 juli 1940 werd de Stuyvesant in Het Kanaal aangevallen door Duitse jachtbommenwerpers. Er waren slechts “near misses” die evenwel enige schade aanrichtten. Toen de Duitsers zich terugtrokken, bleek *marinier J. Mutters* vermist te zijn. Hij was tijdens de aanval kennelijk overboord geraakt.

OS 12 31-08-1940 Zwarte Zee (zie noot 3)

Op 10 mei 1940 lag de torpedobootjager Isaac Sweers nog in aanbouw bij de Koninklijke Maatschappij De Schelde in Vlissingen. Het schip werd sleepklaar gemaakt en door de sleepboot Zwarte Zee op sleep genomen en op 11 mei afgeleverd in de Downs⁶. Het schip werd ingedeeld bij de Rescue Tug Section. In Falmouth werd de Zwarte Zee op 20 augustus 1940 het slachtoffer van een Duitse luchtaanval waardoor het schip kapseisde. Bijgestaan door een bergingsvaartuig, lukte het de bemanning de sleepboot in het droogdok te brengen. Bij het lichten op 31 augustus raakte de *matroos J. van der Zee* in een staalkabel verward en werd als gevolg hiervan gedood.

OS 13 03-10-1940 Hr.Ms. BV 39 / Rescue Tug Section (zie noot 4)

Bewakingsvaartuig Hr.Ms. BV 39 (de gevorderde sleepboot Lauwerszee) met gezagvoerder *stuurman G.S. Weltevrede* was op 3 oktober 1940 uit Falmouth naar Plymouth vertrokken onder escorte van een marinetrawler. De BV 39 sleepte een kabelschip dat kort na vertrek op een mijn liep en vrijwel onmiddellijk zonk. Het bewakingsvaartuig kreeg order met de trawler door te gaan naar Plymouth. Een paar uur later liep de BV 39 eveneens op een mijn en zonk zo snel, dat slechts een van de dertien opvarenden kon worden gered.

OS 14 11-12-1940 ss Towa

Het stoomschip Towa van Mij Vrachtvaart te Rotterdam werd op 11 december 1940, tijdens de reis van Sydney (Nova Scotia, Canada) naar Oban (Schotland) varend in konvooi HX92, op de Atlantische Oceaan door de Duitse onderzeeboot U 96 tot zinken gebracht. Onder de achttien slachtoffers bevond zich de Nederlandse *zeeloods J.R. Kolster* die aan boord als 3^e stuurman dienst deed.

OS 15 26-01-1941 ss Heemskerk

Het stoomschip Heemskerk van de VNS was in konvooi SL61 op weg van Freetown naar Liverpool. Op 20 januari 1941 werd het schip op ongeveer 220 mijl ten westen van Ierland door een Focke Wulf aangevallen, en na twee bomtreffers ernstig beschadigd, waarna het ging zinken. Het schip werd door de bemanning verlaten, uitgezonderd drie man die met het schip ten ondergingen. De Britse korvet HMS Delphinium, een der escorteschepen, wist de meeste drenkelingen op te pikken, maar kon een sloep met acht opvarenden, onder wie de kanonnier *marinier W. de Heer*, niet terugvinden.

OS 16 01-05-1941 Hr.Ms. Jean Frédérique⁷

De Vrije Franse Strijdkrachten beschikten aanvankelijk niet over voldoende personeel om de schepen van de Franse marine die naar Engeland waren uitgeweken te bemannen. De Nederlandse marineleiding stelde personeel ter beschikking om een aantal van deze schepen te bemannen, waaronder de anti-onderzeeboottrawler Hr.Ms. Jean Frédérique. Dit schip werd op 1 mei 1941, om 16.00 uur, toen het schip zich ongeveer vijftien mijl ten zuidoosten van Start Point (South Devon) bevond, door een Duits vliegtuig met bommen en mitrailleurvuur bestookt. Het werd zwaar beschadigd en na een half uur verlieten alle opvarenden het zinkende schip. Zij trachtten zich met behulp van twee vlotten drijvende te houden, doch door onvoldoende ruimte, koude en uitputting verdronken 2 Britse en 24 Nederlandse marinemannen. Onder hen bevond zich de commandant *luitenant ter zee A.C. Lunbeck*. De volgende dag werden de dertien overlevenden om ongeveer 14.00 uur opgepikt door een Britse motorlaunch die hen in Dartmouth aan land zette.

OS 17 24-11-1941 ss Groenlo

Op 24 november 1941 werd het ss Groenlo van de Stoomvaart Maatschappij Noordzee, dat op weg was van Middelborough naar Londen, op de Noordzee getorpedeerd door de Duitse torpedoboot S 52 en tot zinken gebracht. Tien opvarenden vonden daarbij een zeemansgraf. De geredde *rivierloods P.J. Guttig*, die aan boord dienst deed als tweede officier, werd zwaar gewond uit het water opgepikt door een escortevaartuig, maar overleed onderweg naar Sheerness. Zijn stoffelijk overschot is op 28 november 1941 te Sheerness begraven.

OS 18 02-01-1942 ss Langkoeas⁸

Op weg van Tandjong Priok naar Soerabaja werd het ss Langkoeas, met aan boord 28 Europeanen, 87 Chinezen en 20 Javanen, het eerste slachtoffer van Japanse onderzeeboten in de Indische wateren. Het schip werd in de Javazee ten westen van Bawean op 2 januari 1942 door een torpedo van de onderzeeboot I 58 in de machinekamer getroffen en zonk vrijwel onmiddellijk. De drenkelingen werden gemitrailleerd. Onder de 91 omgekomenen bevonden zich de naar Soerabaja overgeplaatste *matroos L. Hoogerverf* en de *militie-stoker W.F. Brasser*.

OS 19 03-02-1942 Gss⁹ Hr.Ms. Canopus

Tijdens een tocht met de motorsloep van Teaoe naar het op de rede van Hainsisi (Timor) liggend bewakingsvaartuig Hr.Ms. Canopus werd de sloep op 3 februari 1942 door Japanse vliegtuigen gemitrailleerd. De *matrozen Johan Pare* en *Mozes Djo*, alsmede *motorist Janus* van de Gouvernements Marine werden daarbij gedood.

OS 20 04-02-1942 Gss Hr.Ms. Deneb

Op 4 februari 1942 werd bewakingsvaartuig Hr.Ms. Deneb in de nabijheid van het kustlicht Zuidbroeder in de Riouw Archipel door Japanse vliegtuigen in de grond geboord. Van de Gouvernements Marine verloren hierbij de *derde werktuigkundige W.H. Koomans*, de inheemse *stoker Kasmadjin* en een (onbekend gebleven) inheemse stoker het leven.

OS 21 17-02-1942 Hr.Ms. Van Nes

Tijdens het escorteren van het evacuatieschip ss Sloet van de Beele van de KPM werd de torpedobootjager Hr.Ms. Van Nes door bommenwerpers van het Japanse vliegdekschip Ryujo in de Gasparstraat ten zuiden van het eiland Banka, op 17 februari 1942 tot zinken gebracht. Daarbij verloren 67 opvarenden, onder wie de commandant *luitenant ter zee C.A. Lagaay*, het leven. Van de drenkelingen bezweken op hun vlot de *officier van de marinestoomvaartdienst B.C. Honig* en *bediende Soeparto* op 20 februari aan hun verwondingen. Door ziekte en uitputting overleed op 3 maart te Batavia de geredde en met vliegboot Dornier X 18 naar Java overgebrachte eerste officier, *luitenant ter zee B.C. Fock*.

OS 22 18-02-1942 Hr.Ms. Soerabaia (Soerabaja)

Het opleidingsschip Hr.Ms. Soerabaia werd op 18 februari 1942 in het bassin van het Marine Etablissement te Soerabaja door Japanse bommenwerpers tot zinken gebracht. De *sergeanten-machinist J. Gras* en *J. Hofmeijer*, alsmede de inheemse *stokers R. Apipi* en *Moedjijono* kwamen om het leven, terwijl meer dan twintig opvarenden werden gewond, van wie een aantal ernstig. Van hen overleden al spoedig zeven schepelingen in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting te Soerabaja aan hun verwondingen.

OS 23 19-02-1942 Hr.Ms. Piet Hein

Een deel van de "Striking Force"¹⁰, bestaande uit de kruisers Hr.Ms. De Ruyter en Java, alsmede de torpedobootjager Hr.Ms. Piet Hein en de Amerikaanse jagers USS Ford en Pope, vertrok in de avond van 18 februari 1942 uit Tjilatjap om een aanval uit te voeren op de Japanse vloot die bij Sanoer op het eiland Bali troepen aan land had gezet. In de avond van 19 februari kwam men bij de zuidelijke ingang van Straat Badoeng in contact met de vijand, toen nog bestaande uit twee transportschepen en twee torpedobootjagers. Tijdens het gevecht explodeerde een zware vijandelijke granaat in een ketelruim van de Piet Hein. Het ondergeschikte hoofd machinekamer, de *officier van de marinestoomvaartdienst W.M. van Moppes*, die eigenhandig een aantal gewonde stokers uit het ketelruim wist te halen, overleed tijdens het reddingswerk. Van alle kanten werd de jager beschoten, zodat de strijd spoedig was beslist. Volkomen wrak geschoten verdween de Piet Hein in de diepte, terwijl overlevenden zich met zwemvesten en vloten trachtten te redden. Benedendeaks bevonden zich nog 59 man die met het schip ten onder gingen. De

commandant, *luitenant ter zee* J.M.L.I. *Chömpff*, is op 24 februari vlak onder Noesa Penida, een eilandje ten zuidoosten van Bali, in volkomen uitgeputte toestand door verdrinking om het leven gekomen. Een aantal drenkelingen kon zwemmend Noesa Penida bereiken. Van hen stierf *majoor-machinist* G.J. *Swarthof* op 25 februari door uitputting en viel *korporaal-machinist* W. *Nak* diezelfde dag in een grot, waardoor hij eveneens om het leven kwam.

Op 12 december 1960 zijn twee ondiepwatermijnenvegers in dienst gesteld, vernoemd naar respectievelijk *Chömpff* en *Van Moppes*.

OS 24 20-02/ 06-04-1942 Hr.Ms. Tromp

Op 19 februari 1942 vertrok de kruiser Hr.Ms. Tromp vergezeld van vier Amerikaanse torpedootjagers uit Soerabaja naar Straat Badoeng ten zuidoosten van Bali om een tweede aanval op de Japanse invasievloot uit te voeren. Op de hondewacht van 20 februari kwam de kruiser in gevecht met twee Japanse torpedootjagers. Daarbij werd de kruiser door elf Japanse voltreffers getroffen. Tien bemanningsleden werden gedood¹¹ en dertig bemanningsleden raakten gewond. Het gevecht duurde circa zes minuten, waarna de Tromp naar Soerabaja terugstoomde. Daar werden de doden en zeventien ernstig gewonden naar het hospitaal afgevoerd en werd een aanvang gemaakt de ergste ravage te herstellen. Door de aanhoudende Japanse bombardementen was het niet mogelijk in Soerabaja de schade definitief te herstellen, zodat werd besloten naar Fremantle uit te wijken. Eén van de ernstig gewonden, *marinier* A. *Jansen*, overleed op 6 april 1942 in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting aan zijn verwondingen.

OS 25 21-02-1942 Hr.Ms. Op ten Noort

De "Op ten Noort", een passagiersschip van 6.000 ton, was na het uitbreken van de oorlog met Japan door de Koninklijke Marine van de KPM gevorderd en als hospitaalschip ingericht. In strijd met het oorlogsrecht werd het schip op 21 februari 1942 in het Westervaarwater nabij Soerabaja door de Japanners vanuit de lucht gebombardeerd. Hierbij kwamen de *officier van gezondheid* H. *te Velde* en de *verpleegster* R. *Strik* om het leven. De zwaargewonde *analiste* J.M.W. *Brasser* overleed de volgende dag.

OS 26 27-02-1942 Hr.Ms. Soemba

Op 27 februari 1942 werd de kanonneerboot Hr.Ms. Soemba, die zich in gezelschap van zes Australische korvetten bij Merak (noordwestkust van Java aan Straat Soenda) bevond, aangevallen door Japanse bommenwerpers. Drie series bommen vielen vlakbij het schip, maar de schade bleef beperkt. Eén opvarende werd ernstig gewond. Dit was *matroos* W.G. *van der Wel*, richter van het 7,5 cm antiluchtkanon. Hij is, na door een mitrailleurkogel getroffen te zijn, blijven doorvuren tot de luchtaanval ten einde was. Daarna verloor hij het bewustzijn en overleed enkele uren later zonder bij kennis te zijn gekomen. Op de eerste wacht kreeg *Van der Wel* in de nabijheid van het eiland Krakatau een zeemansgraf. Op 6 oktober 1961 is een ondiepwatermijnenveger naar *Van der Wel* vernoemd.

OS 27 27-02 / 03-03-1942 Hr.Ms. Kortenaer

Tijdens de slag in de Javazee op 27 februari 1942 werd de torpedootjager Hr.Ms. Kortenaer om 17.15 uur midscheeps in de machinekamer getroffen door een Japanse torpedo. De jager werd plat op haar stuurboordzijde geworpen. Direct daarop wierp het voorschip zich met een zwaar snuivend geluid omhoog en verdween de brug onder water. De torpedo had het schip finaal in twee helften geslagen. Beide helften stonden op hun breukvlakken rechtop in het water. Weldra verdween het achterschip, terwijl het voorschip nog geruime tijd bleef drijven alvorens eveneens naar de diepte te verdwijnen. Als gevolg van deze ramp kwamen 54 opvarenden, ruim eenderde van de bemanning, om het leven. De overlevenden werden opgepikt door de Britse torpedootjager HMS Encounter die hen de volgende morgen in Soerabaja ontscheepte. Van hen overleed *sergeant-telegrafist* W. *Vreeswijk* op 3 maart 1942 in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting aan zijn verwondingen. Aan boord van de Encounter was intussen op 28 februari *matroos* B.H. *Hagendijk* aan zijn verwondingen bezweken.

OS 28 27-02-1942 Hr.Ms. De Ruyter

Tijdens de slag in de Javazee kreeg het vlaggeschip van de Striking Force, de kruiser Hr.Ms. De Ruyter, op 27 februari 1942 op de eerste platvoet vier Japanse voltreffers. De eerste treffer, om 16.31 uur, was een 20 cm granaat. Die kwam bijna loodrecht in de bottelarij binnen en passeerde vervolgens het volksverblijf in de achterkuil, de dieselcentrale, de voorcentrale en de voorpompkamer; het projectiel kwam tot rust in de dubbele bodem waar het onontploft bleef liggen. In de voorcentrale explodeerde bij de passage van de

granaat een zuurstoffles, waarbij *stoker-olieman R. Hassing* dodelijk en een monteur zwaar gewond raakten. Om 23.40 uur werd de kruiser opnieuw getroffen, nu door een torpedo van de Japanse zware kruiser Haguro. Zij zonk ruim twee uur later. De ondergang van De Ruyter heeft vermoedelijk 347 opvarenden, onder wie de eskadercommandant, *schout-bij-nacht K.W.F.M. Doorman*, en de commandant, *kapitein-luitenant ter zee E.E.B. Lacomblé*, het leven gekost.

Bij de Koninklijke Marine is tweemaal een vliegkampschip naar *Karel Doorman* vernoemd. Het eerste was het hulpvliegkampschip *Nairana* dat van de Royal Navy werd overgenomen en op 20 april 1946 bij de KM in dienst werd gesteld. Het tweede was het vlootvliegkampschip *Venerable* van de Royal Navy dat op 28 mei 1948 bij de KM in dienst kwam. Dit schip werd op 8 oktober 1968 van de sterkte afgevoerd na een brand in de machinekamer. Op 31 mei 1991 een M-fregat in dienst gesteld als Hr.Ms. Karel Doorman, terwijl op 19 augustus 1960 een ondiepwatermijnenveger naar overste *Lacomblé* werd vernoemd.

OS 29 27-02-1942 Hr.Ms. Java

Tijdens de slag in de Javazee op 27 februari 1942 werd de kruiser Hr.Ms. Java omstreeks 23.20 uur aan stuurboord bij de achtermunitiebergplaats getroffen door een torpedo van een der Japanse zware kruisers. Het achterschip brak af ter hoogte van de longroom, de achtermachinekamer liep vol en het schip maakte snel slagzij over stuurboord. Het zonk binnen vijftien minuten. Waarschijnlijk gingen 518 opvarenden¹² met het schip ten onder. De commandant, *kapitein ter zee Ph.B.M. van Straelen*, kon aanvankelijk op een in het water drijvende bamboehouten rustbank klauteren, doch is nooit meer teruggezien. *Sergeant der mariniers W. van Nek* raakte, overdekt met brandwonden, te water en werd op een vlot getrokken. Hij overleed de volgende dag aan zijn verwondingen en kreeg een zeemansgraf.

Op 12 december 1960 is naar *Van Straelen* een ondiepwatermijnenveger vernoemd, terwijl in Soest een straat zijn naam kreeg.

OS 30 28-02-1942 Gms Hr.Ms. Reiger

Op 28 februari 1942 om 23.00 uur werd het vliegbootmoederschip Hr.Ms. Reiger in de baai van Bantam gevangen in een zoeklicht van de Japanse torpedootjager Hatakaze. Tijdens het manoeuvreren om de Japanner te ontlopen, liep de Reiger op een der riffen vast. Na nog verscheidene salvo's in de duisternis te hebben afgevuurd, verdween de torpedootjager. De eerste officier *H.J.K. Lehmann* en de *derde werktuigkundige W.R. Flissingen* van de Reiger sprongen tijdens de aanval over boord en zwommen in de richting van Poelau Doea. Er is nooit meer iets van hen vernomen.

OS 31 28-02-1942 / 01-03-1942 Hr.Ms. Evertsen

Op 28 februari 1942 lag de torpedootjager Hr.Ms. Evertsen in Tandjong Priok, toen zij opdracht kreeg naar Tjilatjap op te stomen. Omstreeks 20.30 uur ontmeerde de jager en enkele uren later werden in de baai van Bantam vuurverschijnselen van vermoedelijk een zeegevecht waargenomen. De commandant besloot te proberen met een wijde boog daar omheen te stomen tot de Sumatrawal zou zijn bereikt en vervolgens te trachten via Straat Soenda in de Indische Oceaan te komen. Na het passeren van het eilandje Dwars in de Weg nam men onder de Javawal twee Japanse torpedootjagers waar. Eén hunner ontstak een zoeklicht en opende het vuur op de Evertsen. Door snel manoeuvreren en het leggen van een nevelscherm wist de Nederlandse jager de belagers van zich af te schudden. Na het passeren van de eilanden Seboekoe en Sebesi kreeg de Evertsen opnieuw zicht op de Japanse jagers die terstond het vuur openden. De Evertsen kreeg een zevental treffers, één daarvan deed een hevige brand ontstaan. *Sergeant-geschutmaker J.C. Borst* kwam hierbij om het leven, terwijl zowel de chef d'équipage¹³, *schipper W.K. Piet*, als *stoker H. Koopman* levensgevaarlijk werden gewond. De commandant meende dat het niet verantwoord was een nachtgevecht aan te gaan en zette de Evertsen tussen Seboekoe Besar en Seboekoe Ketjil aan de grond, waarna de hele bemanning, met uitzondering van wijlen sergeant Borst, op het grootste eiland aan wal ging. Er werden zoveel mogelijk voedings- en geneesmiddelen meegenomen. Op de dagwacht van 1 maart bereikte de brand de achtermunitiebergplaats. Deze explodeerde en daarbij werd het achterschip weggeslagen. Aan de wal overleden al spoedig *schipper Piet* en *stoker Koopman* aan hun verwondingen. Zij werden nabij het strand begraven. De bemanning trok in een leegstaande kampong op het eiland ten einde de komende gebeurtenissen af te wachten. Een zevental Europese opvarenden van de Evertsen probeerde een goed heenkomen te zoeken. Zij splitsten zich op 3 maart in twee groepjes. Elk groepje vertrok in een zeilprauw om te proberen Java te bereiken. Het ene groepje bestond uit de *luitnants ter zee J.G. Colijn* en *P. Groustra*, alsmede *majoor-machinist A. de Heer*. Van hen is nooit meer iets vernomen. Het tweede groepje, bestaande uit *sergeant-machinist J.G.A. van Kordelaar* en de *matrozen J. Eleveld*, *A. Stücken* en *Th.E. Wiggers*, heeft in eerste instantie getracht de Sumatrawal te bereiken. Door ontberingen en longontsteking stierven *Van Kordelaar*,

Eleveld en *Wiggers* binnen enkele weken, terwijl *Stücken* krijgsgevangen werd gemaakt. Op 8 maart kregen de achtergebleven bemanningsleden bij monde van een Sumatraan bericht dat zij zich de volgende dag aan de Japanners moesten overgeven. Een aantal Indo-Europese en inheemse bemanningsleden maakte zich daarop uit de voeten. (zie W 26) Op 9 en 10 maart begaven de resterende opvarenden van de Evertsen zich met de motorsloep en de whaleboot naar de Sumatrawal (Radjabasa), waar de Japanners hen stonden op te wachten en formeel krijgsgevangen maakten. Met vrachtwagens werden zij overgebracht naar de gevangenis van Tandjong Karang op Zuid-Sumatra. Daar overleed op 25 maart door onbekende oorzaak de commandant van de Evertsen, *luitenant ter zee W.M. de Vries*. Intussen waren de nog overgebleven Indonesische bemanningsleden door de Japanners in vrijheid gesteld.

OS 32 01-03-1942 USS Houston

Na de slag in de Javazee waren de Australische kruiser HMAS Perth en de Amerikaanse kruiser USS Houston uitgeweken naar Tandjong Priok om olie te laden. Vandaar vertrokken beide schepen om via Straat Soenda naar de Indische Oceaan uit te breken. Vóór de Bantambaai stootten zij in de nacht van 28 februari op 1 maart 1942 op het escorte van de Japanse invasievloot voor West-Java. In de korte, verwarde actie die volgde gingen de twee geallieerde kruisers verloren. Onder de 696 opvarenden die met het schip ten ondergingen, bevonden zich de Nederlandse verbindingsofficier *luitenant ter zee J.C. van Leur* en de *landstorm-matros-seiner P.J.A. Stoopman*. 368 overlevenden werden door de Japanners uit zee opgepikt.

OS 33 01-03-1942 Hr.Ms. Witte de With

Ten gevolge van het bombardement door Japanse vliegtuigen op het Marine Etablissement te Soerabaja op 1 maart 1942 werd de torpedobootjager Hr.Ms. Witte de With, die aan de Oedjongkade lag afgemeerd, getroffen. Na het bombardement werd *bootsman A.L. Knaape* vermist.

OS 34 07-03-1942 ms Poelau Bras

In Pelaboehanratoe in de Wijnkoopsbaai, aan de zuidwestkust van Java, ging op 4 en 5 maart 1942 het uit Bandoeng aangekomen marinepersoneel aan boord van het motorschip Poelau Bras van Stoomvaart Maatschappij Nederland. Behalve het marinepersoneel werden ook militairen van het KNIL en burger-evacuéés geëmbarkeerd. Het schip vertrok op 6 maart om acht uur 's avonds met bestemming Colombo. De volgende morgen tegen 10.00 uur werd het in de Indische Oceaan aangevallen door vliegtuigen, opgestegen vanaf het Japanse vliegkamp Hiryu. De koopvaarder kreeg diverse voltreffers, sloeg lek en raakte in brand. Ook toen het al in zinkende toestand verkeerde, bleven de Japanners het schip mitrilleren en namen zelfs na de ondergang van de Poelau Bras de reddingssloepen onder vuur. Van de ruim 250 opvarenden konden zich niet meer dan 116 in veiligheid brengen. Zij werden gevangenen van de Japanners. Onder de slachtoffers bevonden zich 36 marinemannen. Een groep drenkelingen, onder wie de gewonde *officier van gezondheid V. Droop*, bereikte in een reddingsboot de kust bij Balimbang, op het zuidwestelijke punt van Sumatra (Vlakke hoek), maar werd al spoedig krijgsgevangen gemaakt. Hij overleed op 1 april 1942 in Palembang aan zijn verwonding.

Naar de bij deze ramp omgekomen *schout-bij-nacht J.J.A. van Staveren* werd in Reeuwijk een straat vernoemd.

OS 35 16-04-1942 Gms Hr.Ms. Anna

H.H.M. Fubri, tweede officier bij de Gouvernements Marine en gezaghebber van het gewestelijk vaartuig Hr.Ms. Anna, werd na het in brand steken en tot zinken brengen van zijn schip¹⁴ op 12 april 1942 op de rede van Manokwari door de Japanners gevangengenomen. Hij werd gedurende de ondervraging mishandeld en op 16 april 1942 geëxecuteerd. Vervolgens werden *schipper Komendong*, *motorist Simoen* en *matros M. Engka* van de Anna door de vijand om het leven gebracht.

OS 36 06-05-1942 ss Amazone

Op 6 mei 1942 werd het KNSM stoomschip Amazone, op weg van Caracol (Haïti) naar New York, voor de kust van Florida bij Jupiter Inlet getorpedeerd door de Duitse onderzeeboot U 333 en tot zinken gebracht. Onder de veertien slachtoffers van deze ramp bevond zich *marinier J.C. Kip* die als kanonnier aan boord was gedetacheerd.

OS 37 13-05-1942 ms Brabant (zie ook MLD 45)

Op 13 mei 1942 werd het Belgische motorschip Brabant van de maatschappij Armement Deppe, op weg van Glasgow naar Curaçao via Trinidad, getorpedeerd door de Duitse onderzeeboot U 155. Het zonk snel

en daarbij kwamen onder meer de *luitenants ter zee H. Kolff*¹⁵ en *W.J. Bouman*, die bestemd waren voor dienst bij de Marineluchtvaartdienst op Curaçao, om het leven.

OS 38 14-06-1942 ms Aagtekerk

Het motorschip Aagtekerk van de VNS vertrok in konvooi WM11 op 11 juni 1942 uit Port Said met bestemming Malta. De bemanning telde 73 koppen, terwijl zich bovendien 102 Britse militairen aan boord bevonden. Doordat twee koopvaardijschepen machineschade kregen, keerde het konvooi terug. De Aagtekerk kreeg opdracht om onder begeleiding van een korvet koers te zetten naar Tobroek. Op 14 juni op ongeveer 12 mijl benoorden Tobroek werden zij aangevallen door ongeveer 30 Duitse bommenwerpers. De Aagtekerk kreeg midscheeps drie voltreffers waardoor er brand uitbrak. Van de bemanning sneuvelden zes man, onder wie de derde stuurman, *zeeloods J.C. van der Peijl*, terwijl 42 Britse militairen het lieven lieten. Met vlotten en sloepen wisten de overlevenden Tobroek te bereiken.

OS 39 01-07-1942 ms Olivia

De tanker ms Olivia, toebehorende aan de NV Petroleum Maatschappij La Corona, werd op 14 juni 1942 in de Indische Oceaan, op weg van Abadan naar Fremantle, door de Duitse hulpkruiser Thor aangevallen en tot zinken gebracht. Daarbij verloren 42 opvarenden het leven. De overlevenden gingen aan boord van de enige nog bruikbare sloep en probeerden zoveel mogelijk westwaarts te varen. De derde werktuigkundige, tevens *sergeant-machinist* van de Marine Reserve, *A. Timme*, was ernstig gewond. Hij bezweek op 1 juli aan zijn verwondingen en kreeg een zeemansgraf. De daarop volgende dagen bezweken nog vier bemanningsleden. Na een barre reis van een maand slaagden slechts vier man erin op 13 juli Madagaskar te bereiken.

OS 40 04-08-1942 Hr.Ms. Soemba

In de zomer van 1942 werd de kanonneerboot Hr.Ms. Soemba door de Commander-in-Chief East Indies naar de Straat Hormus, tussen de Perzische Golf en de Golf van Oman, gezonden voor onderzeebootbestrijdingsactiviteiten. Ten gevolge van de extreem hoge temperatuur, die opliep tot circa 50° C, liep de chef d'équipage, *schipper G.Th. van Huet*, op 4 augustus een zonnesteek op. Hij overleed tijdens het transport naar het hospitaal in Bahrein. De schipper werd begraven op de War Cemetery Basrah.

OS 41 08-11-1942 Hr.Ms. Isaac Sweers

Op 8 november 1942 meldde de uitkijk van de torpedootjager Hr.Ms. Isaac Sweers, die zich op zes mijl van Europapunt ten zuiden van Gibraltar bevond, twee bellenbanen van torpedo's die konden worden ontweken. Onmiddellijk begaven de opvarenden van de niet daadwerkelijk op wacht staande oorlogswachtsdivisie zich naar hun alarmposten. Daarbij struikelde *matroos C.B. Heerspink* over het ter vrijmaking van het schootsveld neergeklapte relinghekwerk en viel overboord. Hij is sindsdien vermist.

OS 42 13-11-1942 Hr.Ms. Isaac Sweers

Op 13 november 1942 maakte de torpedootjager Hr.Ms. Isaac Sweers in de Middellandse Zee deel uit van "Force R", een formatie bestaande uit twee vloottankers, een torpedootjager, een korvet en vier trawlers, allen behorende tot de Royal Navy. Kort voor 17.30 uur werd de Nederlandse torpedootjager, op 55 mijl ten noordwesten van Algiers, met korte tussenpoos getroffen door twee torpedo's, afkomstig van de Duitse onderzeeboot U 431. De eerste torpedo trof de jager in een volle olietank, waarvan de inhoud in brand vloog. De tweede raakte het schip ter hoogte van de longroom. Een aantal opvarenden werd in zijn slaap gedood. Anderen kwamen om in zee als gevolg van de brandende olie die zich over het wateroppervlak had verspreid. Inmiddels kwamen ook de dieptebommen en andere munitie tot ontploffing. De overlevenden werden uit zee opgepikt. Van de 194 man die de Isaac Sweers op haar laatste reis aan boord had, vonden er 103 (onder wie vijf Britten) de dood.

OS 43 30-11-1942 ss Nova Scotia

De *zeeloods H.W. Bor* had tot oktober 1942 als tweede stuurman dienst gedaan aan boord van het stoomschip Themisto van de Mij Hudig & Veder uit Rotterdam. Hij werd ziek en op 27 oktober 1942 in Aden naar het hospitaal overgebracht. Teneinde naar Engeland te worden getransporteerd voor herstel, embarkeerde hij op 17 november 1942 als passagier aan boord van het Britse ss Nova Scotia. Dit schip zou met geïnterneerde Italianen uit Massaoea (Ethiopië) aan boord vanuit Aden naar Durban gaan. Op 30 november 1942 werd de Nova Scotia, niet ver van de kust tussen Lourenço Marques en Durban getorpedeerd door de U 177, waarna het schip in tien minuten zonk. Er waren honderden drenkelingen,

velen op vloten en rubberboten, die later konden worden gered. Vele geïnterneerden, bemanningsleden en passagiers, onder wie *Bor*, kwamen bij deze ramp om het leven.

OS 44 01-12-1942 HMAS Armidale

Om een KNIL-detachement op Timor af te zetten en daar andere KNIL-militairen en Portugese vluchtelingen op te halen om naar Australië te brengen, vertrok de Australische korvet HMAS Armidale op 29 november 1942 vanuit Port Darwin. Toen de korvet Timor op de namiddag van 29 november 1942 op enkele mijlen was genaderd, werd zij aangevallen door Japanse bommenwerpers en watervliegtuigen. Zij werd door twee torpedo's midscheeps getroffen, sloeg binnen vier minuten om en zonk. Er waren bij vertrek uit Darwin 149 opvarenden aan boord: 83 leden van de bemanning, 3 Australische landmachtmilitairen, het KNIL-detachement en 2 Nederlandse marinemannen. Bij de ramp kwamen 40 KNIL-militairen om het leven en werd één van de marinemannen, de *matroos H. de Vries*, vermist. De overigen konden Australië per motorsloep bereiken of werden door een Catalina uit zee opgepikt.

OS 45 07-12-1942 ss Ceramic

Het Britse passagiersschip ss Ceramic, dat op 7 december 1942 in de Atlantische Oceaan op weg was van Engeland naar Zuid-Afrika, werd door de Duitse onderzeeboot U 515 getorpedeerd en verging met man en muis. Hierbij kwam ook de dienstplichtige *monteur C.F. Kuipers*, die als passagier op weg was naar Kaapstad waar zijn familie woonde, om het leven.

OS 46 23-12-1942 ss Tacoma Maru¹⁶

Op 15 oktober 1942 vertrok het oude, 3.000 ton metende Japanse transportschip ss Tacoma Maru met circa 1.700 Nederlandse krijgsgevangenen vanuit Tandjong Priok met bestemming Rangoon in Burma. Op de rede van George Town, Penang (Malakka), waar het schip negen dagen ten anker bleef liggen, probeerde *konstabelsmaat G. Pronk* op 12 december 1942 via de ankerketting te ontsnappen. Hij werd door Japanse bewakers gegrepen en vervolgens ernstig mishandeld, waarna hij nog een etmaal lang op het voorschip in de houding moest staan. Als gevolg daarvan overleed hij na aankomst in Rangoon op 23 december 1942.

OS 47 15-01-1943 ss Nitimei Maru

Op 10 januari 1943 vertrok vanuit Singapore het Japanse transportschip ss Nitimei Maru. Een roestend, stinkend schip van ongeveer 7.000 ton geladen met onder meer vier locomotieven en spoorwegmateriaal van de Javaanse Staatsspoorwegen. In Singapore waren circa 1.000 geallieerde krijgsgevangenen en 600 man van de Japanse spoorwegtroepen geëmbarkeerd. De gevangenen werden in het voorruim en de Japanners in het achterruim ondergebracht. Bij Penang werd met het 5.000 ton metende transportschip ss Modji Maru en een korvet van de Japanse marine een konvooi gevormd. Aan boord van de Modji Maru bevonden zich eveneens circa 1.000 geallieerde krijgsgevangenen. Bestemming was Rangoon. Toen het konvooi op donderdag 15 januari in de Golf van Martaban stoomde, verschenen er om 12.40 uur plotseling zes Amerikaanse B-24 Liberator bommenwerpers die de schepen aanvielen. Het ss Nitimei Maru werd tot zinken gebracht, terwijl het ss Modji Maru zwaar werd beschadigd. Tot de 37 vermisten van de Nitimei Maru behoorden 6 Nederlandse marinemannen. Drenkelingen van de Nitimei Maru werden groepsgewijs opgepikt door sloepen van de korvet die hen aan boord nam om ze vervolgens naar de Modji Maru te brengen. Omdat de Modji Maru door de near misses een lekkage had opgelopen, werd besloten om, in plaats van de oorspronkelijke bestemming Rangoon, Moulmein aan de Golf van Martaban aan te doen. Daar werden alle opvarenden gedebarkerd. De krijgsgevangenen werden voorlopig opgesloten in de Moulmein District Jail, waar de ernstig gewonde *matroos W.J. Immink* overleed. Na enkele dagen werden de krijgsgevangenen naar Thanbyuzayat in Burma¹⁷ overgebracht om tewerkgesteld te worden aan de beruchte Burma-Siam spoorweg.

OS 48 25-01-1943 ms Nortind

De Noorse motortanker Nortind was op weg van New York naar Liverpool toen zij op 25 januari 1943 door de Duitse onderzeeboot U 67 op de Atlantische Oceaan werd getorpedeerd en vervolgens zonk. De *mariniers Ch.B. Felixsdal* en *D. van der Wijk*, die als passagiers vanuit de Verenigde Staten op weg waren naar hun nieuwe plaatsing in het Verenigd Koninkrijk, kwamen hierbij om het leven.

OS 49 05-05-1943 Hr.Ms. Jacob van Heemskerck
Aan boord van de luchtverdedigingskruiser Hr.Ms. Jacob van Heemskerck, die op weg was van Melbourne naar de Exmouth Golf, West-Australië, bleek de *matroos T. de Jong* overboord te zijn geraakt. Hoewel meteen op tegenkoers werd gegaan, werd niets meer van De Jong vernomen en moest worden aangenomen dat hij was verdronken.

OS 50 15-06-1943 ss Hoegh Silverdawn (zie ook MLD 59)
Op weg van New York naar Basra (Perzië) werd het Noorse stoomschip Hoegh Silverdawn in de Indische Oceaan op 15 juni 1943 door een Japanse hulpkruiser tot zinken gebracht. Met het schip gingen vier onderofficieren van de MLD ten onder. Zij waren bestemd voor SQ 321 op de vliegbasis China Bay (Trincomalee, Ceylon).

OS 51 05-08-1943 Hr.Ms. Soemba
In juli 1943 werd de kanonneerboot Hr.Ms. Soemba ingedeeld bij de geallieerde invasiemacht op de oostkust van Sicilië. Het schip werd ingezet voor walbombardementen ter ondersteuning van de gelande troepen. Op 5 augustus 1943 kreeg de Soemba bij Pozzillo op de oostkust van Sicilië op de brug een voltreffer van een Duitse walbatterij. Hierdoor werden drie opvarenden gewond, van wie twee ernstig. Tot de laatsten behoorde de commandant, *kapitein-luitenant ter zee J.J.M. Sterkenburg*, die enkele uren later aan zijn verwondingen overleed.

OS 52 17-11-1943 ss Ryukyu Maru
In 1943 zijn vele krijgsgevangenen vanuit Soerabaja naar Ambon en naar het ten oosten van Ambon gelegen eiland Haroekoe vervoerd. Zij moesten daar vliegvelden aanleggen. Het vliegveld van Haroekoe kwam eind 1943 gereed. Vele krijgsgevangenen stierven als gevolg van ontberingen. De zieken werden per schip naar Liang op Ambon vervoerd en zouden vervolgens met een Japans vrachtschip naar Java worden getransporteerd. Twintig van deze zieken verdronken toen het vlot omsloeg, waarop zij naar het op Liang ter rede liggende vrachtschip werden vervoerd. Omdat het schip te klein was om alle zieken te vervoeren, werd een tweede Japans schip, het ss Ryukyu Maru, bij het vervoer ingeschakeld. Op weg naar Java werd dit schip door de Amerikaanse onderzeeboot USS Sealion op 17 november nabij de Babar eilanden in de Banda Zee getorpedeerd, waarop het zonk. De escorteur, een korvet, pikte de Japanners onder de drenkelingen uit zee op. De krijgsgevangenen die, voor zover zij in leven waren gebleven, in zee rondzwommen of dreven, werden gemitailleerd. Circa 540 krijgsgevangenen, onder wie 43 inheemse schepelingen van de Koninklijke Marine, vonden een zeemansgraf.

OS 53 29-11-1943 ss Suez Maru
Bij het afvoeren van zieke krijgsgevangenen van Ambon naar Java werd het Japanse transportschip ss Suez Maru op 29 november 1943, honderd kilometer noordoostelijk van Kangean, door de Amerikaanse onderzeeboot USS Bonefish getorpedeerd. Zeven overlevende Japanse bemanningsleden werden door een konvooyerend korvet gered. Daarna werd het drenkelingenveld door de Japanners gemitailleerd. Er werden 134 Nederlandse krijgsgevangenen vermist, onder wie 15 van de Koninklijke Marine.

OS 54 01-12-1943 Japanse zeetransporten
Bij zeetransporten met krijgsgevangenen in Nederlands-Indië kwamen aan boord van onbekend gebleven Japanse transportschepen¹⁸ door verdrinking, ontbering, mishandeling of ziekte acht militairen van de zeemacht om het leven.

OS 55 14-04-1944 ss Generaal van der Heyden
Het ss Generaal van der Heyden van de KPM lag voor reparatie in Bombay. Het lag vlakbij het met munitie geladen Britse ss Fort Stikine, dat op 14 april 1944 explodeerde, waarna het vuur oversloeg naar de Nederlandse koopvaarder. Door de enorme explosie sloeg het schip los, terwijl er op verschillende plaatsen branden uitbraken. Twaalf man van de reparatiewerf en een bemanningslid van de Generaal van der Heyden vonden daarbij de dood, evenals een hoofdemployé, de *landstorm-korporaal-machinist W. van Wijngaarden*, die als opzichter toezicht hield op de reparaties aan boord.

OS 56 24-06-1944 ss Tomohoku Maru

Drie Japanse transportschepen en vier tankers, gekonvooid door drie korvetten, stoomden in de zomer van 1944 van Singapore via Formosa naar Japan. Eén van de schepen, een oud Frans vrachtschip, door de Japanners herdoopt in Tomohoku Maru, was in de onderste ruimen geladen met suiker. In het voorschip was boven deze ruimen een tussendeck waarop 772 krijgsgevangenen lagen. In het achterschip waren ongeveer 1.500 gewonde en zieke Japanse militairen ondergebracht. Toen het konvooi op 24 juni Nagasaki naderde, werd de Tomohoku Maru tegen middernacht getroffen door een torpedo van de Amerikaanse onderzeeboot USS Tang. Binnen enkele minuten zonk het schip. De in het water liggende Japanners werden door de korvetten gered, terwijl zij de zwemmende krijgsgevangenen aan hun lot overlieten. Onder de 561 vermiste krijgsgevangenen bevonden zich 12 Nederlandse marinemannen. Even later werden twee andere transportschepen, aan boord waarvan zich geen krijgsgevangenen bevonden, getorpedeerd. Alle nog in zee liggende drenkelingen werden opgepikt door een walvisvaarder die vanuit Nagasaki te hulp was gekomen. De 211 krijgsgevangenen, die de schipbreuk van de Tomohoku Maru hadden overleefd, werden in Nagasaki overgebracht naar het krijgsgevangenenkamp Fukuoka 14.

OS 57 18-09 / 08-10-1944 ss Junyo Maru¹⁹

Op 15 september 1944 vertrok het Japanse transportschip Junyo Maru (in 1930 te Liverpool van stapel gelopen als het Britse ss Deslock van 5065 BRT) van Tandjong Priok naar Padang met ruim 2.000 krijgsgevangenen en 4.500 geronselde Indonesische arbeiders (romusha) aan boord, allen bestemd om te worden ingezet bij de aanleg van de Pakanbaroe spoorweg²⁰. Het schip werd op 18 september 1944 in de Indische Oceaan ter hoogte van Pasar Bantal (ten noorden van Bengkoelen) aan de westkust van Sumatra aangevallen door de Britse onderzeeboot HMS Tradewind en vervolgens tot zinken gebracht. De overlevenden konden bij Padang en Kaap Indrapoera aan wal komen. Onder hen bevond zich de gewonde *stoker O. Frans*, die evenwel op 8 oktober 1944 in krijgsgevangenschap te Padang aan zijn verwondingen overleed. Onder de 1.329 krijgsgevangenen die verdronken bevonden zich 50 Nederlandse marinemannen en twee burgerambtenaren van het Marine Etablissement in Soerabaja.

OS 58 21-09-1944 ss Toyofuku Maru

De Toyofuku Maru (ook wel Hokofuku of kortweg Fuku Maru genoemd), een Japans vrachtschip van ongeveer 5.000 ton dat was geladen met bauxieterts, had 213 Nederlandse en 1.076 Britse krijgsgevangenen aan boord. Op 20 september 1944 vertrok het schip in een konvooi van ongeveer 25 schepen vanuit Manilla Bay in de Filippijnen naar Japan. De volgende dag werd het konvooi ter hoogte van San Narciso bij Subic Bay gebombardeerd door ongeveer 75 Amerikaanse bommenwerpers. De Toyofuku Maru, die twee 'near misses' en twee voltreffers boekte, brak doormidden en zonk binnen enige minuten. Onder de 978 slachtoffers bevonden zich 11 Nederlandse marinemannen.

OS 59 13-10-1944 Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau

Een tragisch ongeval had tot gevolg dat het fregat Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau haar eerste dode moest betreuren. Het schip lag op 13 oktober 1944 in de Shadwell Docks te Londen afgemeerd en was 's nachts evenals haar omgeving verduisterd. 's Avonds keerden twee korporaals terug van passagieren. Een van hen, *korporaal-ziekenverpleger M. Geerse*, raakte misleid door de duisternis te water. Onmiddellijk sloeg zijn collega alarm en hulp was snel aanwezig. Na enig zoeken - vermoedelijk was *Geerse* bij zijn val van de hoge kademuur tegen een obstakel gestoten en daardoor buiten bewustzijn geraakt - kon de drenkeling op het droge worden gehesen. Hulp mocht evenwel niet meer baten. *Geerse* bleek te zijn verdronken.

OS 60 Najaar 1944 Raha/ss Maros Maru

Vanuit Ambon-Stad vertrok zowel op 9 als op 17 september een zeetransport met krijgsgevangenen. Het eerste schip bracht het niet verder dan Raha, de hoofdstad van het eiland Moena, Zuid-Celebes. Daar werd het op 10 september 1944 in Straat Boetoeng door een Amerikaanse bommenwerper aangevallen en in brand geschoten. Er waren zeventien doden te betreuren. De overige 133 gevangenen bereikten de Moenawal, waar ze ondergebracht werden in een krijgsgevangenenkamp te Raha. Velen overleden tijdens hun gedwongen verblijf ten gevolge van ziekte en algehele uitputting. Onder hen bevonden zich de marinemannen *korporaal-ziekenverpleger E.J. Tynman*, *matroos L.C. Koper* en *majoor-torpedomaker G. Linning*. Vier dagen na het vertrek uit Ambon bereikte het tweede schip, een tot "Maros Maru" omgedoopte oude KPM'er Raha met 500 krijgsgevangenen aan boord. Een aantal overlevenden van het eerste schip werd daarbij gevoegd en op 21 september 1944 vertrok de Maros Maru met bestemming Makassar, waar het de

28^e op de rede ten anker ging. Begin oktober koos het schip weer zee en stoomde noordwaarts naar Parepare in de Golf van Mandar. De toestand aan boord was verschrikkelijk, mede door de tropische temperatuur. Vele gevangenen bezweken. Onder hen bevonden zich de marinemannen *korporaalkonstabel G. Harmsen*, *stokers J.A. de Goede* en *L.F. Secherling* en de *matrozen J.E. Leidelmeijer* en *D.R. Stolze*. Medio november lichtte de Maros Maru het anker en zette vervolgens koers naar Soerabaja, waar het op 26 november 1944 binnenliep. Onderweg stierven vele krijgsgevangenen.

OS 61 27-02-1945 ss Sampa

De Nederlandse loods *C. van Baaren*²¹ beloofde het Amerikaanse Liberty-schip "Sampa". Het behoorde tot een uitgaand konvooi, dat op 27 februari 1945 circa 10 mijl benoorden Oostende werd aangevallen. Vermoedelijk werd de Sampa getroffen door een torpedo. Door het geweld waarmee dit gebeurde, stortte de mast met getopte laadbomen op de brug, waarbij *Van Baaren* werd getroffen. Hij raakte gewond en overleed binnen een uur. Onmiddellijk werd hulp verleend door een Britse torpedootjager, die de gewonden en slachtoffers naar Chatham bracht. *Van Baaren* werd op 5 maart 1945 onder grote belangstelling en met militaire eer begraven op het kerkhof te Gillingham nabij Chatham.

OS 62 30-03-1945 SCH.65 "Onderneming".

De stoomlogger "Onderneming" had kennelijk van de bezettingsautoriteiten toestemming vanuit Delfzijl zonder Duitse bewaking buitengaats te vissen. De logger vertrok op 30 maart 1945 naar zee. Sindsdien wordt het schip en haar bemanning vermist. Bij vertrek bevonden zich aan boord twee bemanningsleden die in mei 1940 behoorden tot de Vrijwillige Marine Reserve. Het waren de *sergeant-machinist J.J. Plugge* en *korporaalmachinist T. Vrolijk*.

OS 63 01/02-05-1945 Hr.Ms. Tromp (Eastern Fleet, Trincomalee)

Tijdens een bombardement op een walbatterij ten noorden van Port Blair op de Andamanen ontplofte aan boord van de lichte kruiser Hr.Ms. Tromp op 30 april 1945 voortijdig een 15 cm granaat van Amerikaanse makelij. *Kwartiermeester S.T. Hendriks* en *matroos J. Jobse* raakten daardoor zeer ernstig gewond. De volgende morgen overleed *Hendriks* aan zijn verwondingen en zijn stoffelijk overschot werd aan de golven toevertrouwd. Later op de dag bezweek ook *Jobse*. Hij werd de volgende dag plechtig in zee bijgezet. Naar *Hendriks* is in Beverwijk een laan vernoemd.

OS 64 18-11-1945 Hr.Ms. Van Galen

De *officier van de marinestoomvaartdienst W.P. Snaam*, behorende tot de etat major van de torpedootjager Hr.Ms. Van Galen die in Tandjong Priok lag afgemeerd, werd op 18 november 1945 aan de Kramatweg te Batavia door Indonesische guerrillastrijders ernstig verwond (zie W 130). Hij overleed als gevolg daarvan in het Militair Hospitaal aldaar.

OS 65 14-12-1945 Hr.Ms. Kortenaer

De torpedootjager Hr.Ms. Kortenaer lag voor het eiland Mendanau (tussen Banka en Billiton) op de rede ten anker. De landingsdivisie werd op 14 december 1945 te Tandjong Pandan aan wal gebracht om samen met een KNIL-detachement actie te gaan ondernemen tegen Indonesische guerrillastrijders op het eiland. De marinemannen en de soldaten werden 's avonds in drie prauwen door een sleepboot naar een kampong aan de oostkust van Mendanau gesleept. In de vroege morgen van de 15 december landden zij op het strand. Aan de wal werd *seiner G.A. Linszen* plotseling door een vijandelijke kogel getroffen en was op slag dood. Hij werd met militaire eer begraven in Tandjong Pandan op Billiton. Op een plaquette in Nijmegen wordt *Linszen* herdacht.

OS 66 26-12-1945 Hr.Ms. Tromp

De lichte kruiser Tromp lag op de rede van Tandjong Priok langs zij Hr.Ms. Plancius afgemeerd, toen op 26 december 1945 de *kok C. Halstein* niet terugkeerde van een bezoek aan de wal. Sindsdien is er niets meer van hem vernomen.

OS 67 15-05-1946 Hr.Ms. Piet Hein

Aan boord van de torpedootjager Hr.Ms. Piet Hein, op weg van Australië naar Nederlands-Indië, werd op 15 mei 1946 ter hoogte van Kaap Leeuwin (West-Australië) de *monteur H.M. Janssen* door een hoog overkomende golf overboord geslagen. Direct ingezette zoekacties hadden geen resultaat.

OS 68 04-10-1946 Hr.Ms. Karel Doorman

In de Indische Oceaan deed zich aan boord van het hulpvliegkampschip Hr.Ms. Karel Doorman op 4 oktober 1946 een noodlottig ongeval voor. *Matroos A. Gerritsen* was bij de voorbereiding van een oefening met een mitrailleur bezig het dekkleed van het geschut te verwijderen. Het kleed schoot onverwacht los. *Gerritsen* verloor zijn evenwicht en viel vanaf het mitrailleurbord ongeveer acht meter naar beneden in zee. Reddingspogingen baatten niet. *Gerritsen* werd niet gevonden.

OS 69 26-11-1946 Hr.Ms. Evertsen

Toen de torpedootjager Hr.Ms. Evertsen op 26 november 1946 in Makassar lag afgemeerd, ging de *majoor-machinist P.P. Neefjes* met een gehuurde motorfiets de stad in. Daar werd hij door onbekende Indonesiërs doodgeschoten. Zijn stoffelijk overschot werd met militaire eer ter aarde besteld.

OS 70 28-02-1947 Hr.Ms. Ceram

Op de ochtend van 28 februari 1947 lag de korvet Hr.Ms. Ceram voor de monding van de Soengai Asahan aan de kust van Sumatra in Straat Malakka. Er werd een motorsloep uitgestuurd om prauwen, die dicht onder de kust in ondiep water in- en uitvoeren, te onderscheppen en onderzoeken. Nabij de monding van de rivier lag de kustkampong Bagan-Asahan. Op een gegeven moment seinde de Ceram naar de motorsloep dat een motortonggang naderde, die een roodwitte vlag voerde. De sloep koerste onmiddellijk op het vaarttuig af. De seiner gaf met zijn Aldislamp een stopsignaal, doch de tonggang vermeerderde vaart. Met Brenguns werd het vaarttuig, dat recht naar Bagan koerste, onder vuur genomen. De motorsloep was nu zo dicht genaderd dat men bij de steiger een paar in groene uniformen geklede, met geweren bewapende personen kon zien lopen. Ook werd een lichte mitrailleur op een driepoot waargenomen. De sloepscommandant leek de situatie nu te riskant. Hij ging snel op tegenkoers. Plotseling klonk geweervuur. Vanuit de kampong werd de sloep beschoten. Met de Brenguns werd teruggeschoten en juist op dat moment sloeg de motor af en dreef de sloep met de stroom mee af. Tijdens het korte vuurgevecht was *matroos M. Huis* door een kogel getroffen en op slag gedood. Een andere matroos kreeg een schot door zijn arm. Na enige minuten wist de motorist de motor weer te starten en werd met volle kracht naar de Ceram gevaren. Eenmaal langs zij de Ceram werd de sloep gehesen en stoomde de korvet zover mogelijk naar Bagan Asahan op. Met het kanon werden de steiger en de mitrailleur-opstelling onder vuur genomen. Later op de dag werd het stoffelijk overschot van *Huis* en de gewonde matroos door een Catalina naar Soerabaja overgevoerd. De begrafenis vond de volgende dag op het ereveld Kembang Koening plaats.

OS 71 08-08-1947 Hr.Ms. Banda

Begin augustus 1947 kwam de OAZ²² Belawan er achter dat in het kustplaatsje Tandjong Tiram, aan de monding van Soengai Goenoeng, een aantal prauwen met gestolen rubber lagen. Hij gaf opdracht aan de commandanten van de korvet Hr.Ms. Banda en de patrouilleboten Hr.Ms. RP 122 en RP 130 om de daar met rubber geladen tongkangs naar buiten te brengen en vervolgens naar Belawan te begeleiden. In de vroege ochtend van 8 augustus 1947 kwam de Banda voor de monding van de rivier ten anker. Met de motorsloep ging de landingsdivisie aan wal en vervolgens Tandjong Tiram in. De voorraden rubber in de goedangs werden opgenomen. Drie met rubber geladen tongkangs werden onder bewaking van de patrouilleboten naar buiten gestuurd. Vanuit de goedangs werd rubber overgeladen in langs de kant liggende prauwen. Twee volgeladen prauwen werden buitengaats gezonden. Aan het eind van de middag drong plotseling een TNI²³-patrouille de kampong binnen en er ontstond een schermutseling met de landingsdivisie van de Banda. *Matroos P. van Westen* werd dadelijk dodelijk getroffen. De TNI trok zich terug, maar de commandant van de landingsdivisie vond het raadzaam de actie af te breken. De RP 130 had intussen het lijk van *Van Westen* aan boord genomen en met een volgeladen tonggang op sleeptouw koerste zij naar buiten. De RP 122 sleepte een zeiljonk en de motorsloep begeleidde een met rubber geladen tonggang. De volgende morgen vertrok een lang konvooi van tongkangs, jonken en prauwen onder begeleiding van de drie Nederlandse oorlogsbodems naar Belawan. Daar werd *Van Westen* met militaire eer begraven.

OS 72 28-07-1948 Hr.Ms. Banckert

De torpedootjager Hr.Ms. Banckert lag in juli 1948 afgemeerd in Makassar. De chef d'équipage, *schipper G.L. Kroese*, was met een motorfiets voor dienst de stad in, toen hij plotseling vanuit een hinderlaag werd beschoten. Hij werd zwaar gewond naar het hospitaal gebracht, waar hij op 28 juli 1948 aan zijn verwondingen overleed.

OS 73 30-04-1949 ms Kalianda

Het motorschip Kalianda van de KPM was op weg van Soerabaja naar Merauke. Aan boord bevond zich de *matroos D. Picasouw* die met verlof op weg was naar zijn ouders in Merauke op NNG. Tijdens zwaar weer in de Arafoera Zee op 30 april 1949 is hij door onbekende oorzaak overboord geslagen en verdronken.

OS 74 01-10-1951 HMS Grenville

Op 1 oktober 1951 vond in Het Kanaal in de namiddag een aanvaring plaats tussen twee Britse oorlogsbodems: het vliegkampschip HMS Triumph en de torpedobootjager HMS Grenville. Aan boord van de Grenville bevond zich de Nederlandse *adelborst der eerste klasse D. Stap* die als cursist onderzeebootbestrijding bij de Royal Navy was gedetacheerd. De scheepshuid van de Grenville scheurde open ter hoogte van het compartiment, waar *Stap* en twee Britse marinemannen zich bevonden, en dit liep vol water. De drie mannen vonden daarbij de dood. De Grenville liep Portsmouth binnen waar de lijken werden geborgen. Dat van *Stap* werd naar Nederland overgevlogen.

OS 75 18-01-1952 Hr.Ms. Piet Hein

Na vertrek van de torpedobootjager Hr.Ms. Piet Hein vanuit Den Helder met bestemming Korea, werd *kwartiermeester F. van der Horst* op 18 januari bij windkracht 11 op de Noordzee overboord gespoeld. Reddingsacties hadden geen resultaat.

OS 76 26-02-1953 Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau

Op 26 februari 1953 verloor *telegrafist C. van Vliet* door noodlottig vuur van Zuid-Koreaanse bondgenoten het leven toen hij in de motorsloep van de Johan Maurits onderweg was naar het eiland So Suap-to op de westkust van Korea om een ernstig zieke Zuid-Koreaanse militair op te halen. Op 2 maart werd *Van Vliet* met militaire eer op het United Nations Military Cemetery te Tangkok (Zuid-Korea) begraven.

OS 77 20-04-1959 Hr.Ms. Drenthe

Matroos P.K. de Winter raakte als gevolg van de slechte weersomstandigheden op 20 april 1959 tussen Dungeness en Royal Sovereign in Straat Dover buitenboord vanaf de onderzeebootjager Hr.Ms. Drenthe. Reddingspogingen hadden geen resultaat.

OS 78 18-01-1962 Hr.Ms. Karel Doorman

Aan boord van het vliegkampschip Hr.Ms. Karel Doorman raakte door onbekende oorzaak op 18 januari 1962 in de Atlantische Oceaan de *machinist R.J.M. van Duijl* buitenboord. Hij is niet meer gevonden.